

Ümumi məlumat	Fənnin adı, kodu və kreditlərin sayı	Hüquq psixologiyası, CPSY 525, 3KU (6 AKTS)
	Departament	Psixologiya
	Proqram (bakalavr, magistr)	Magistr
	Tədris semestri	2026-2027-ci ilin payız semestəri
	Fənni tədris edən müəllim (lər)	Əliyeva Gülşən Əliəskər
	E-mail:	gulshen.kovser@gmail.com gulshanaliyeva@khazar.org
	Telefon:	
	Mühazirə otağı/Cədvəl	Neftçilər campus
	Məsləhət saatları	Dərstdən sonra
Prerekvizitlər	-	
Tədris dili	Azərbaycan dili	
Fənnin növü (məcburi, seçmə)	Məcburi	
Dərsliklər və əlavə ədəbiyyat	Dərsliklər və əsas ədəbiyyat 1. Andrews, D. A., & Bonta, J. (2003). <i>The psychology of criminal conduct</i> (3rd ed.). Anderson Publishing Company. 2. Arrigo, B. A. (Ed.). (2003). <i>Introduction to forensic psychology: Issues and controversies in crime and justice</i>. Elsevier. 3. Howitt, D. (2018). <i>Introduction to forensic and criminal psychology</i> (6th ed.). Pearson. 4. Weiner, I. B., & Otto, R. K. (Eds.). (2013). <i>The handbook of forensic psychology</i> (4th ed.). John Wiley & Sons. Əlavə ədəbiyyat 5. Əliyev, B. H. (1995). <i>Məhkəmə psixoloji-ekspertizası</i>. Bakı Dövlət Universiteti. 6. Əliyev, B. H. (1996). <i>Cinayət və mülki prosesdə məhkəmə-psixoloji ekspertizası problemləri</i>. Azərnəşr. 7. Bayramov, Ə., & Əliyev, B. (2012). <i>Hüquq psixologiyası</i>. Bakı.	
Kursun təsviri	Bu fənn hüquq və psixologiyanın kəsişməsində formalaşan hüquq və məhkəmə psixologiyasının əsas nəzəri və tətbiqi istiqamətlərini əhatə edir. Kurs çərçivəsində hüquq psixologiyasının tarixi inkişafı, hüquq sistemində psixologiyanın rolu və məhkəmə psixologiyasının əsas tətbiq sahələri nəzərdən keçirilir. Tələbələr hüquq-mühafizə orqanları, istintaq və məhkəmə prosesləri, cəzaçəkmə müəssisələri, cinayətkar davranış, zərərçəkmiş şəxslərlə iş və riskin qiymətləndirilməsi kimi sahələrdə psixoloji yanaşmaların tətbiqi ilə tanış olurlar. Fənnin mühüm istiqamətlərindən biri hüquq psixologiyasında etik prinsiplərin, peşəkar sərhədlərin və psixoloqun hüquqi prosesdə rolunun öyrənilməsidir. Tələbələr hüquq psixologiyasında tədqiqat metodlarını, psixoloji qiymətləndirmənin əsas prinsiplərini, ilkin müsahibənin təşkili və davranış müşahidəsinin xüsusiyyətlərini öyrənir, əldə olunan məlumatların hüquqi və psixoloji baxımdan düzgün şərh edilməsini məşq edirlər. Kursda cinayətkar davranışın psixoloji izahları və cinayətkar şəxsiyyətinin xüsusiyyətləri, cəzaçəkmə müəssisələrində psixoloji mühit, məhkumların psixi sağlamlığının	

	qiymətləndirilməsi və penitensiar müəssisə əməkdaşlarının psixoloji rifahı araşdırılır. Eyni zamanda, yeniyetmə cinayətkarlarla iş, yetkinlik yaşına çatmayanların hüquqi proseslərdə iştirakı, ailə travmaları və ailədaxili zorakılıq, habelə yaşlılar, hamilə qadınlar, körpə uşaqlı analar və psixi və fiziki məhdudiyyətləri olan şəxslər kimi həssas qruplarla işləyərkən psixoloji yanaşmalar nəzərdən keçirilir. Fənnin tətbiqi hissəsində şahid ifadələrinin alınması, uşaqlar və yeniyetmələrin şahid kimi dindirilməsi, ilkin müsahibənin aparılması, davranış nümunələrinin müşahidəsi, riskin qiymətləndirilməsi və residivizm ehtimalının təhlili kimi məsələlərə xüsusi diqqət yetirilir. Tələbələr müxtəlif hüquqi və forensik situasiyaları praktik məsələlərin təhlili və qrup müzakirələri vasitəsilə qiymətləndirərək psixoloji məlumatların hüquqi kontekstdə istifadəsinin imkan və məhdudiyyətlərini müzakirə edirlər.
Kursun məqsədləri	1. Hüquq psixologiyasının və məhkəmə psixologiyasının tarixi inkişafını, əsas anlayışlarını, məqsəd və tətbiq sahələrini başa düşmələri; 2. Hüquq sistemi və psixologiyanın qarşılıqlı əlaqəsini, hüquqi proseslərdə psixoloqun müxtəlif funksiyalarını və peşəkar rolunu izah edə bilmələri; 3. Hüquq psixologiyasında əsas etik prinsipləri, peşəkar məsuliyyəti, məxfilik, obyektivlik və peşəkar sərhədlərlə bağlı məsələləri təhlil edə bilmələri; 4. Hüquq psixologiyasında istifadə olunan əsas tədqiqat və qiymətləndirmə metodlarını tanımaları və onların tətbiq imkanlarını və məhdudiyyətlərini qiymətləndirə bilmələri; 5. İlkin müsahibənin strukturunu və məqsədini başa düşmələri, effektiv dinləmə, müşahidə və sualvermə bacarıqlarından istifadə etmələri; 6. Cinayətkar davranışın və cinayətkar şəxsiyyətinin psixoloji aspektlərini müxtəlif nəzəri yanaşmalar əsasında təhlil etmələri; 7. Şahid ifadələrinin alınması və uşaqların, yeniyetmələrin şahid kimi dindirilməsi zamanı psixoloji amilləri və mümkün riskləri müəyyənləşdirə bilmələri; 8. Cəzaçəkmə müəssisələrində psixoloji mühitin, məhkumların psixi sağlamlığının və penitensiar müəssisə əməkdaşlarının psixoloji vəziyyətinin əsas xüsusiyyətlərini təhlil etmələri; 9. Yeniyetmə cinayətkarlar, ailə travmaları və ailədaxili zorakılıq halları ilə bağlı psixoloji və sosial amilləri qiymətləndirə bilmələri; 10. Hüquqi və istintaq proseslərində həssas qrupların — uşaqların, yaşlıların, hamilə qadınların, körpə uşaqlı anaların və psixi və fiziki məhdudiyyətləri olan şəxslərin — psixoloji xüsusiyyətlərini nəzərə almağı öyrənmələri; 11. Riskin qiymətləndirilməsi və residivizm anlayışlarını izah etmələri, risk amillərini müəyyənləşdirmələri və risk qiymətləndirməsinin hüquqi prosesdə rolunu təhlil etmələri; 12. Hüquqi proseslərdə psixoloqun rəyinin və hesabatının məqsədini, strukturunu və hazırlanmasına dair əsas prinsipləri başa düşmələri; 13. Fərdi iş və təqdimatlar vasitəsilə elmi mənbələrdən istifadə etmək, məlumatları sistemləşdirmək, təhlil etmək və akademik formada təqdim etmək bacarıqlarını inkişaf etdirmələri;

	14. Hüquqi situasiyalarda psixoloji məlumatları etik, obyektiv və elmi əsaslarla şərh etmələri və psixoloji müşahidə ilə hüquqi nəticə arasında sərhədi qorumağı öyrənmələri nəzərdə tutulur.
Tədrisin (öyrənmənin) nəticələri	1. Hüquq psixologiyasının əsas anlayışlarını izah edə biləcəklər — hüquq psixologiyası və məhkəmə/forensik psixologiyanın yaranması, inkişafı, məqsədləri və əsas tətbiq sahələri arasındakı əlaqəni təsvir edə biləcəklər; 2. Hüquq və psixologiyanın qarşılıqlı əlaqəsini təhlil edə biləcəklər — hüquq-mühafizə, istintaq, məhkəmə və cəzaçəkmə sistemlərində psixoloji biliklərin hansı məqsədlərlə tətbiq olunduğunu izah edə biləcəklər; 3. Etik problemləri müəyyənləşdirə və qiymətləndirə biləcəklər — hüquq psixologiyası praktikasında məxfilik, obyektivlik, peşəkar sərhədlər, maraqlar toqquşması və psixoloqun məsuliyyəti ilə bağlı məsələləri təhlil edə biləcəklər; 4. Tədqiqat və qiymətləndirmə metodlarını müqayisə edə biləcəklər — hüquq psixologiyasında istifadə olunan əsas metodların məqsədini, tətbiq sahələrini, üstünlüklərini və məhdudiyyətlərini izah edə biləcəklər; 5. İlkin müsahibə apara biləcəklər — müsahibənin məqsədinə uyğun suallar hazırlaya, effektiv dinləmə və müşahidə bacarıqlarından istifadə edə və müsahibə zamanı əldə olunan məlumatları sistemləşdirə biləcəklər; 6. Davranış müşahidəsi apara və müşahidə olunan davranışları ehtiyatlı şəkildə şərh edə biləcəklər — müşahidə edilən faktları subyektiv fərziyyələrdən ayıra və psixoloji interpretasiyanın məhdudiyyətlərini nəzərə ala biləcəklər; 7. Cinayətkar davranışı psixoloji baxımdan təhlil edə biləcəklər — cinayət davranışının yaranmasına və davam etməsinə təsir göstərə bilən fərdi, psixoloji və sosial amilləri müəyyənləşdirə biləcəklər; 8. Şahid ifadələrinin alınması ilə bağlı psixoloji prinsipləri tətbiq edə biləcəklər — xüsusilə uşaqlar və yeniyetmələrlə bağlı dindirmə prosesində yaş, inkişaf səviyyəsi, yaddaş, sualvermə forması və digər psixoloji amillərin əhəmiyyətini izah edə biləcəklər; 9. Penitensiar mühitin psixoloji xüsusiyyətlərini təhlil edə biləcəklər — cəzaçəkmə müəssisələrində psixoloji mühit, məhkumların psixi sağlamlığı və müəssisə əməkdaşlarının emosional və psixoloji problemləri ilə bağlı əsas məsələləri müzakirə edə biləcəklər; 10. Yetkinlik yaşına çatmayan cinayətkarlarla bağlı psixoloji məsələləri təhlil edə biləcəklər — yeniyetməlik dövrünün inkişaf xüsusiyyətlərini, risk faktorlarını və hüquqi prosesdə yeniyetmələrlə işin psixoloji aspektlərini nəzərə ala biləcəklər; 11. Ailə travmaları və ailədaxili zorakılıq hallarını psixoloji perspektivdən qiymətləndirə biləcəklər — zorakılıq və travmanın fərdin davranışına və psixoloji vəziyyətinə mümkün təsirlərini müəyyənləşdirə biləcəklər; 12. Həssas qruplarla bağlı hüquqi prosesləri təhlil edə biləcəklər — uşaqlar, yaşlılar, hamilə qadınlar, körpə uşaqlı analar və psixi və fiziki məhdudiyyətləri olan şəxslərlə bağlı psixoloji ehtiyacları və mümkün riskləri müəyyənləşdirə biləcəklər; 13. Risk və residivizm anlayışlarını tətbiq edə biləcəklər — risk faktorlarını

	müəyyənləşdirə, riskin qiymətləndirilməsinin məqsədini izah edə və residivizm ehtimalının təhlilində psixoloji məlumatların rolunu müzakirə edə biləcəklər; 14. Psixoloqun hüquqi proseslərdə verdiyi rəy və hesabatın xüsusiyyətlərini izah edə biləcəklər — psixoloji rəyin məqsədini, əsas struktur elementlərini və elmi-etik əsaslandırma prinsiplərini təsvir edə biləcəklər;		
Tədris metodları	Məşğələ		+
	Qrup müzakirəsi		+
	Praktiki tapşırıqlar		+
	Praktiki məsələnin təhlili		+
Qiymətləndirmə	Komponentləri	Tarix/son müddət	Faiz (%)
	Fərdi iş		15%
	Davamiyyət		10%
	Aktivlik		10%
	Aralıq imtahanı	8-ci həftə	30%
	Final imtahanı	Yanvar 2027	35%
	Yekun		100%
Tədris qaydaları	Fərdi işin qiymətləndirilməsi (Fərdi iş olaraq tələbələr, keçilən mövzulardan birini götürüb elmi məqalələr əsasında təhlil və təqdimat etməlidir)		
	Kateqoriya	Qiymətləndirmə meyarı	Nəticə
	Təşkilatçılıq	Təqdimat mövzuya və auditoriyaya uyğundur. Məlumat məntiqi ardıcılıqla təqdim olunur. İstinadlar daxildir	5
	Məzmun	Mövzuya giriş diqqəti cəlb edir, problemi çox yaxşı ortaya qoyur və təqdimatın qalan hissəsi üçün çərçivə yaradır. Təqdimatda dəqiq məlumatlar var. Daxil edilən material təqdimatın ümumi məqsədinə uyğundur. Araşdırmanı yekunlaşdıran açıq bir nəticə var.	5
	Təqdimat	Təqdimatçılar auditoriya ilə uyğun göz təması saxlayır və müvafiq surətdə canlandırılır (məsələn, jestlər, hərəkət və s.). Təqdimatçı aydın, eşidilən səsədən istifadə edir. Yaxşı dil bacarıqları və tələffüzdən istifadə olunur.	5

	Vizual vəsaitlər yaxşı hazırlanmış, məlumatlandırıcı, təsirli və diqqəti yayındırmayandır. Təqdimatın müddəti təyin edilmiş vaxt limitləri daxilindədir. Məlumat yaxşı çatdırıldı.	
Yekun		15
Meyar		Bal
Mükəmməl hazırlıq nümayiş etdirir: oxunanları sinif müzakirələri ilə əlaqələndirərək son dərəcə yaxşı təhlil edir. Oxumaların və sinif müzakirələrinin təhlili, sintezi və qiymətləndirilməsini təklif edir; Məsələn, sinfi daha da irəli aparan yeni yanaşmalar hazırlamaq üçün müzakirənin hissələrini bir araya gətirmək olar. Davam edən sinif müzakirəsinə çox əhəmiyyətli şəkildə töhfə verir: təhlili təqdim edərkən diqqəti mövzuya yönəldir, digər tələbələrəin şərhlərinə çox etik və düşünülmüş şəkildə cavab verir, birgə mübahisələrin qurulması prosesinə töhfə verir, materiala yanaşmanın alternativ yollarını təklif edir və yerli kontekstdə hansı yanaşmaların uyğun olduğunu sinfi təhlil etməyə kömək edir. Davamlı çox fəal iştirak nümayiş etdirir.	9-10	
Yaxşı hazırlıq nümayiş etdirilir: oxu faktlarını çox yaxşı bilir, onların nəticələrini düşünüb. Oxumaların şərhlərini və təhlilini, sinif müzakirələrini (yalnız faktlardan daha çox) təklif edir. Davamlı şəkildə müzakirəyə yaxşı töhfə verir: digər tələbələrəin fikirlərinə cavab verir, öz fikirlərini təhlil edir, başqalarına etik və konstruktiv şəkildə sual verir, əksəriyyətin fikrinə zidd ola biləcək təklifləri təklif edir və dəstəkləyir. Davamlı davamlı iştirak nümayiş etdirir.	7-8	
Adekvat hazırlıq səviyyəsini nümayiş etdirir: əsas oxu və sinif müzakirəsi faktlarını bilir, lakin onları şərh etməyə və ya təhlil etməyə çalışdığını sübut etmir. Təqdim olunan məlumat sadədir (məsələn, oxumaqdan və ya mühazirədən). Orta dərəcəli nəticə nümayiş etdirir.	5-6	
Sadəcə iştirak edir	1-4	
Çox vaxt iştirak etmir və ya iştirakı pozucudur (çox vaxt dərslərə gecikmək, dərs zamanı bir dəfədən çox sinif otağı tərk etmək, telefon və digər cihazlardan dərsə aid olmayan məqsədlər üçün istifadə etmək, dərsdə iştirakla bağlı razılaşdırılmış qaydaları pozmaq kimi hallar)	0	
AI-dan istifadə edilə bilən hallar Tələbə AI-dan aşağıdakı məqsədlərlə istifadə edə bilər:		

	• mövzu haqqında ilkin ideyalar əldə etmək; • mürəkkəb anlayışların izahını almaq; • təqdimat üçün struktur və plan hazırlamaq; • yazdığı mətndə dil və qrammatika səhvlərini müəyyən etmək; • araşdırma sualları formalaşdırmaq; • öz yazısının aydınlığını yoxlamaq; • mövzu üzrə mümkün argument və əks-argumentləri müəyyənləşdirmək; • təqdimata hazırlaşmaq üçün sual-cavab simulyasiyası aparmaq. AI-dan istifadə edilə bilməyən hallar Tələbə: • AI tərəfindən tam hazırlanmış işi öz müstəqil işi kimi təqdim etməməlidir; • AI-nin yazdığı mətnin müəllifini gizlətməməlidir; • AI tərəfindən yaradılmış saxta istinadlardan istifadə etməməlidir; • AI-nin verdiyi məlumatı yoxlamadan akademik fakt kimi təqdim etməməlidir; • mövcud olmayan məqalə, kitab, müəllif və ya statistik məlumat yaratmamalıdır; • fərdi işi tam şəkildə AI-a həvalə etməməlidir.	
--	--	--

Cədvəl (dəyişdirilə bilər)

Həftə	Tarix	Fənnin mövzuları	Dərslik/Tapşırıqlar
1.	18.09.2026	Hüquq psixologiyası tarixi. Hüquq psixologiyası fənninə giriş.	Curt R. Bartol and Anne M. Bartol. Randy K. Otto and James R. P. Ogloff. Randy K.Otto, Irving B. Weiner "Forensic Psychology". 4th edition Willey,2013 (Chapter 1)
2.	25.09.2026	Hüquq psixologiyasında etik qaydaların gözlənməsi və tətbiqi	David DeMatteo, Michael E. Keesler, and Heidi Strohmaier. Irving B. Weiner and Allen K. Hess Randy K.Otto, Irving B. Weiner "Forensic Psychology". 4th edition Willey,2013 (Chapter 1)
3.	02.10.2026	Hüquq psixologiyası tədqiqat metodları. Qiymətləndirmə meyarları	Randy K.Otto, Irving B. Weiner "Forensic Psychology". 4th edition Willey,2013 (Chapter 2)

4.	09.10.2026	İlkin müsahibənin təşkili. Cinayətkar şəxsiyyətinin ünsiyyət prosesində təhlili	Andrews, D., & Bonta, J. (2003). The Psychology of Criminal Conduct. 3rd edn. Cincinnati, OH: Anderson. An assertive view of the role of psychology in explaining crime, particularly good on risk assessment and intervention. (Chapter 2)
5.	16.10.2026	Xüsusi təbiiqlər. Şahid ifadələrinin alınması. Uşaqlar və yeniyetmələrin şahid kimi dindirilməsi	Stephen J. Ross, Colin G. Tredoux, and Roy S. Malpass Randy K.Otto, Irving B. Weiner "Forensic Psychology". 4th edition Willey,2013 (Chapter 3)
6.	23.10.2026	Cinayətkar şəxslərin psixologiyası. Cəzaçəkmə müəssisələrində psixoloji mühit	Paul Gendreau and Claire Goggin Randy K.Otto, Irving B. Weiner "Forensic Psychology". 4th edition Willey,2013 (Chapter 3)
7.	30.10.2026	Məhkumların psixi sağlamlığının təhlili, ölçü meyarları	Robert D. Morgan, Daryl G. Kroner, Jeremy F. Mills, and Ashley B. Batistini (Chapter 4)
8.		Aralıq imtahanı	
9.	06.11.2026	Cəzaçəkmə müəssisəsi əməkdaşlarının psixi sağlamlıq məsələləri Zabit şəxsiyyətində qeydə alınan emosional problemlər.	Bruce A. Arrigo. Issues and Controversies in Crime and Justice. USA 2003 (Chapter 4)
10.	13.11.2026	Yeniyetmə cinayətkarlar. Yetkinlik yaşına çatmayanlarla iş.	Bruce A. Arrigo. Issues and Controversies in Crime and Justice. USA 2003 (Chapter 5)
11.	20.11.2026	Ailə travmaları, ailədaxili zorakılıq hallarının təhlili	Bruce A. Arrigo. Issues and Controversies in Crime and Justice. USA 2003(Chapter 5)
12.	27.11.2026	İstintaq proseslərində və müəssisələrində həssas qrup nümayəndələri, yaşlılar, hamilə qadınlar, körpə uşaqlı analar. Psixi və fiziki qüsurları olan şəxslər	Bruce A. Arrigo. Issues and Controversies in Crime and Justice. USA 2003 (Chapter 6)
13.	04.12.2026	Riskin qiymətləndirilməsi, residivizmin təhlili	Dennis Howitt, Introduction to Forensic and Criminal

			Psychology, Loughborough University, 2018 (Chapter 6)
14.	11.12.2026	Hüquqi proseslərdə psixoloqun rəyi. Rəy və hesabatların tərtibi qaydaları	Irving B. Weiner Randy K. Otto, Susan L. Kay, and Allen K. Hess (Chapter 7)
15.	18.12.2026	Fərdi işlərin təqdimatı	
16.	25.12.2026	Final imtahanı	